прикладі України шляхом інноваційного розвитку промисловості та здійснення структурних зрушень у її технологічній багатоукладності.

Ключові слова: світове господарство, міжнародна конкурентоспроможність країн, глобалізація, конкурентні переваги, світова торгівля, стратегія, міжнародна економічна діяльність, наукоорієнтоване машинобудування, світовий ринок машинобудівної продукції.

РЕЗЮМЕ

Определены направления обеспечения международной конкурентоспособности стран-участниц ЧЕС и ГУАМ путем развития наукоемкого машиностроения. Предложена четырехуровневая структурно логическая схема формирования международной конкурентоспособности стран на мировом рынке, которая предусматривает учет конкурентных преимуществ стран на внутреннем и мировом рынках, процедур операционного и стратегического менеджмента, предоставления необходимого уровня правительственной поддержки. Определена экономическая эффективность роста международной конкурентоспособности стран на примере Украины путем инновационного развития промышленности и осуществления структурных сдвигов в ее технологической многоукладности.

Ключевые слова: мировое хозяйство, международная конкурентоспособность стран, глобализация, конкурентные преимущества, мировая торговля, стратегия, международная экономическая деятельность, наукоемкое машиностроение, мировой рынок машиностроительной продукции.

SUMMARY

Certainly directions of providing of international competitiveness of countries of BSEC and GUAM by development of scientific engineering. Is offered a four-level structurally logical chart of forming of international competitiveness of countries in the world market. Certainly economic efficiency of growth of international competitiveness of countries on the example of Ukraine by innovative development of industry and changes in the structure of the technological modes.

Keywords: world economy, international competitiveness of countries, globalization, competitive advantages, world trade, strategy, international economic activity, scientific engineering, world market of machine-building products.

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ КРАЇН ЧОРНОМОРСЬКОГО БАСЕЙНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Ткаченко В. М., аспірант кафедри «Маркетингу» Донецького національного університету

Сучасна глобальна економічна криза, що зародилась у США як криза ринку нерухомості та похідних фінансових інструментів, доволі швидко зачепила Велику Британію, нанесла великої шкоди успішній економіці Ісландії, яка до цього вважалася «країною найвищого добробуту», серйозно постраждали практично всі країни Європи, в тому числі країни Чорноморського басейну. Враховуючи характер зародження кризи та її специфіку, насамперед найбільше (в абсолютних масштабах) постраждали провідні країни світу з добре розвиненим фондовим ринком (США, Велика Британія, Японія, Німеччина), пізніше криза вдарила по тих країнах, де не витримала тиску національна валюта (Угорщина, Україна). Зазнали відчутних втрат також країни з, на перший погляд, чудово розвиненою фінансово-банківською системою, проте без серйозної основи в реальному секторі економіки (країни Балтії), а також опинилися на межі економічного колапсу країни, що розвиваються (такі як Пакистан).

Дослідження питань, пов'язаних із причинами та наслідками поточної системної кризи для різних секторів національних економік широко обговорюються у науковій літературі та експертних аналітичних доповідях. Даним проблемам присвячені роботи В. Кучина, В. Вовк, Н. Гребеник, М. Савлука. В. Новицького, Т. Смовженко, Ю. Уманців, О. Дзюблюка та інших.

Метою даної роботи є дослідження напрямів формування сталості банківського сектору країн в умовах глобальної фінансової кризи на прикладі окремих країн Чорноморського басейну.

Загальновідомим є той факт, що найбільша в світі американська економіка значною мірою розвивається завдяки споживачам, оскільки споживчі витрати формують близько 2/3 ВВП Сполучених Штатів упродовж останніх тридцяти років. Саме це зумовлює збільшення доходів населення та державного бюджету США. І якщо до середини 80-х років минулого століття американці зберігали близько 7-9% своїх поточних доходів, то пізніше норма поточних заощаджень

© Ткаченко В.М., 2011

почала неухильно скорочуватися, упавши 2001 року нижче за 0% (за рахунок кредитів). Згодом заощаджування трохи відновилося, але в 2005-2006 роках люди знову перестали відкладати гроші й навіть почали витрачати накопичене в попередні роки. Не сприяли заощадливості американців і низькі відсоткові ставки за кредитами, які майже в необмежених обсягах отримували американські банки у Федеральній резервній системі, що, у свою чергу, призводило до практично нульових, з урахуванням інфляції, розмірів реальних відсотків за депозитами.

Добре відомо, що головним джерелом фінансування надлишкових витрат упродовж останніх 30 років у Сполучених Штатах є кредитування. З середини 80-х років американці фактично не лише не повертали кредити, а навпаки, нарощували їх темпами, що значно випереджали як темпи зростання їхніх доходів, так і темпи зростання ВВП. Особливо зростання обсягів кредитування розпочалося від часу виникнення пузиря, пов'язанго з різким збільшенням кількості та подальшим банкрутством так званих «доткомів» у період з 1998-го по 2001 рік.

За підсумками 2007 року іпотечний борг у США сягнув позначки 14,607 трлн. дол. США, перевищивши показник ВВП, що становив 14,077 трлн. дол. Схожа ситуація склалася і в деяких інших країнах. Так, у Великобританії цей показник становив 135% ВВП.

Обвал цін на іпотечні папери призвів до здешевлення активів великої кількості іпотечних та інвестиційних банків, відтак почали падати акції та цінні папери цих фінансових інститутів, а потім інших корпорацій, і не тільки в Сполучених Штатах, а й у першу чергу в Англії, яку також не оминула іпотечна катастрофа.

У той же час частка США у світовій економіці у 2007 р. характеризувалася 21,3% у світовому ВВП, 13,2% - у світових банківських активах, 30,6% - у вартості акцій, 37,4% - у вартості боргових цінних паперів, 50,8% - у вартості деривативів, що торгуються на біржі [7].

Головними ж причинами перенесення іпотечної кризи на світові ринки стали мобільність капіталу, що є наслідком фінансової глобалізації, та надмірне використання фінансистами похідних фінансових інструментів, а також зміна пріоритетів від обслуговування клієнтів до спекуляції з ризиковими облігаціями з використанням власного капіталу банків. Так, нині щоденний обсяг операцій на світовому валютному ринку складає майже 2 трлн. дол.. За експертними оцінками, лише 5-7% їхньої загальної суми пов'язані з реальною економікою, а решта – спекулятивні трансакції, потоки яких останнім часом пришвидшувалися темпами в 15-20% на рік.

Систематизуючи причини виникнення фінансової кризи, що згодом набула рис глобальної економічної, умовно можна виділити такі основні:

1. Криза стала наслідком незбалансованого розвитку «нової економіки». Вартість деривативів (похідних фінансових інструментів) перевищила вартість світового ВВП у рази. За оцінками експертів Банку міжнародних розрахунків, об'єм деривативів на різноманітні активи, деривативів на деривативи та деривативів, забезпечених деривативами на деривативи, складає астрономічну суму – більше п'ятисот трильйонів доларів США. А це в 10 раз більше сукупного світового ВВП. Нова економіка стала для найбільших світових держав локомотивом зростання. Для прикладу, в США реальний сектор (промисловість, сільське господарство) складає 20% ВВП, решту становлять послуги, зокрема фінансові.
2. Мірилом багатства у світі стала нерухомість, тому велика кількість людей інвестувала в неї кошти, а банки і фінансові компанії, спонукані таким попитом, роздавали іпотечні кредити всім охочим, що призвело до кризи боргових зобов'язань.
3. Глобалізація економічного розвиту, що призвела до швидкого поширення кризи від США до інших країн. Розвиток міжнародної торгівлі, створення сучасної валютної системи і відкриття ринків для капіталів призвело до інтенсивного переміщення капіталу в країни з більшим індексом дохідності. Однак, вже при перших ознаках кризи інвестори відкликали капітал до країн з меншим рівнем ризику, що спричинило негативні наслідки для країн-реципієнтів.
4. Глибокі структурні диспропорції у реальному секторі, що стали причиною перевиробництва у деяких галузях світового господарства, в яких існує надлишок потужностей і робочих місць. ТНК змогли підвищити продуктивність праці без технологічних інновацій за рахунок мобільності факторів виробництва та спекуляцій з доданою вартістю на високотехнологічні товари.

Таким чином, кінець 2007 року позначився стрімким поширенням фінансової кризи зі Сполучених Штатів.

Як свідчить аналіз існуючих теоретичних положень, найбільш усталеним розумінням фінансової кризи є порушення рівноваги у функціонуванні системи фінансових відносин, яке проявляється в нестабільності фінансів інститутів та кредитно-фінансових установ і виражається у

різкому падінні ВВП, що дестабілізує процес формування та розподілу централізованих фондів держави.

У виробничому секторі та сфері послуг єврозони в наслідок кризи спостерігається донині серйозний спад, рівень безробіття досяг річного піку. Експерти зазначать, що економіка євроспільноти не піддавалася подібним випробуванням із часу рецесії 1993 р. У всіх секторах спостерігається різке зростання кількості звільнень: у 2008 р. у 15 державах єврозони робочі місця стратило понад 600 тис. чоловік, причому надалі кількість безробітних зростала.

З точки зору здатності національних урядів країн підтримати свої банківські системи рейтингове агентство «Standard and Poor's» поділяє їх на такі категорії [2]:

- *інтервенціоністські* – такі, що з високим ступенем ймовірності можуть вдатися до прямого втручання з метою надання допомоги банку;
- *такі, що надають підтримку* – тобто надають перевагу підтримці банківського сектору в нормальному стані за допомогою пруденційної політики;
- *такі, що не завжди готові надавати підтримку* - тобто уряди, чия підтримка можлива, але непередбачувана через нерозвинуту інституціональну інфраструктуру або політику застосування ринкових («шокових») механізмів розв'язання проблем.

Віднесення уряду до тієї або іншої категорії багато в чому залежить від рівня розвитку країни.

Обговорення колективного підвищення мінімальних рівнів захисту вкладників відбулося після заяви лідерів ЄС про те, що люди не повинні хвилюватися за свої заощадження. У жовтні 2008 року на зустрічі міністрів фінансів 27 країн ЄС було вирішено гарантувати банківські вклади розміром не менше 50 тис. євро, а також капіталізувати банки, які зазнають фінансових труднощів. За бажанням, вони можуть довести цю суму до 100 тис. євро. Лише за грудень 2008 р. – січень 2009 р. відсоткові ставки знизили центральні банки Євросоюзу, Великобританії, Швейцарії. В січні 2009 року Європейський центральний банк знизив облікову ставку для країн єврозони на 0,5 в.п. – до 2%, тобто до історичного мінімуму. Тим самим ЄЦБ сподівається відновити інвестиційну активність у європейській економіці.

Серед країн Причорномор'я слід зосередити особливу увагу на досвід Греції та Російської Федерації у застосуванні антикризових заходів.

За повідомленням офіційних джерел Греція виділила 28 млрд. євро на підтримку національної банківської системи в умовах світової фінансової кризи. План уряду, оголошений 15 жовтня 2008 року, включає такі заходи, як підвищення ліквідності банків, збільшення гарантій за вкладами й участь держави у таківському капіталі. Планом передбачено також надання гарантій держави на 3 – 5 років усім фінансовим установам країни в розмірі до 15 млрд. євро, надання кредитним установам спеціальних державних облігацій на суму до 8 млрд. євро в обмін на забезпечення ними цих цінних паперів. Передбачається зміцнення капіталу банків на суму до 5 млрд. євро в обмін на одержання державою частини їх привілейованих акцій. В останньому випадку держава одержить дохід у 5%, братиме участь в управлінні банків із правом вето на рішення про винагороду керівних працівників цих фінансових установ [6].

Росія має істотні резерви для мінімізації наслідків кризових явищ. Так, на 01.02.2009 р. кошти резервного фонду і фонду національного добробуту становили відповідно 4,86 і 2,99 трлн. руб. Ці кошти за оцінками експертів, неминуче використовуватимуться на подолання наслідків кризи, в т.ч. числі дефіцит у Федеральному бюджеті: у листопаді 2008 р. він становив 7,01%, у грудні зріс до 20,75 від ВВП. З рахунок зазначених котів мають отримувати допомогу регіональні і місцеві бюджети, деякі з яких у січні 2009 року зібрали мушне чверті запланованих на місяць податків. Потреба першої тридцятки російських банків у додатковому капіталі складає 883 млрд. руб. За заявою російського віце-прем'єра Ігоря Шувалова, банкам може бути додатково надано 15% капіталу у вигляді субординованих кредитів за умови, що діючі акціонери також внесуть 15% капіталу. Головна вимога уряду при наданні «субордів» - кредитування реального сектору [6].

У лютому 2009 року російський прем'єр підписав дві постанови про надання держгарантій за кредитами, котрі одержують підприємства оборонно-промислового комплексу.

Водночас Банк Росії посилює вимоги до формування резервів за корпоративними кредитами. Із 1 липня 2009 року банки зобов'язані щомісяця переглядати розмір резервів за можливими втратами з корпоративних позичок із урахуванням валютного ризику. Експерти пояснюють нові вимоги можливим збільшенням обсягу надання валютних кредитів компаніям для рефінансування зовнішньої заборгованості.

З лютого 2009 року на нараді у російському уряді був представлений список із 81 системоутворюючого банку і два варіанти їх підтримки.

Уряд також прийняв рішення надати з федерального бюджету 2 млрд. руб. на субсидіювання банкам відсоткових ставок за кредитами населенню на придбання вітчизняних автомобілів. Таким чином уряд передбачає субсидіювати дві третини ставки рефінансування ЦБ для фізичних осіб, що купують автомобілі в кредит.

Було схвалено концепцію стулення в Росії міжнародного фінансового центру та підтверджено завдання перетворення рубля на регіональну резервну валюту.

У той час як економіка України відносно легко пережила крах світових фондових ринків, вторинні наслідки глобальної економічної кризи завдали значного негативного впливу. Світова криза оголила вже існуючі диспропорції української економіки. Серед причин впливу світової кризи на українську економіку можна виділити наступні:

– Україна сьогодні відзначається високим рівнем інтеграції у світову економіку – близько 60% ВВП України залежить від експорту, фактично стільки ж – від імпорту, що сприяє відчутному реагуванню на світові економічні процеси;

– різкий відтік короткострокового спекулятивного капіталу з українського фондового ринку (найбільше в Європі падіння фондового ринку – понад 70 %);

– штучна ревальвація гривні у травні 2008 року з рівня 5,05 до 4,85 грн./дол. США автоматично послабила позиції українських експортерів на тлі явних ознак загострення фінансової кризи та автоматично сприяла подальшому зростанню зовнішньоторговельного дефіциту;

– «рейдерська атака» на один із найбільших українських банків «Промінвестбанк» посилила панічні настрої серед вкладників і стала поштовхом до падіння довіри населення до банків;

– на фоні відтоку грошових коштів нерезидентів та кризи довіри серед українських банків, на міжбанківському валютному ринку переважали панічні настрої, що призвело до подорожчання американського долару.

Економічна криза в Україні має свої характерні особливості, специфічні риси, які посилюють проблему:

– дефіцитний платіжний баланс, велика залежність від експорту металів і зерна (ринки підвищеної конкуренції) та імпорту капіталу, високих технологій, нафти, газу (ринки зниженої конкуренції);

– висока концентрація виробництва і капіталу в країні, різні можливості децентралізації ризиків;

– висока соціальна поляризація, брак практики та інструментів адресної соціальної політики;

– низький рівень міжнародних резервів Національного банку України (міжнародні резерви Нацбанку в вересні 2009 року скоротились на 2,6 % або на 744,3 млн. доларів) [4];

– крихкість політичної системи, неспроможність виробити і реалізувати швидкі і ефективні рішення в економічній політиці (Уряду не вдалось зупинити процес глибокої рецесії, більш того, негативні тенденції підсилюються нереалізацією антикризової програми);

– порівняно низька частка малих та середніх підприємств у ВВП;

– високий рівень приватного споживання у ВВП (на початок 2009 року він становив близько 60 % і наблизився до рівня розвинутих країн, тоді як аналогічний показник у Китаї дорівнює 30-34%, у Росії – 48-52%) [5].

Наслідки сучасної фінансової кризи для економіки України можна визначити такими аспектами:

– погіршення макроекономічних показників [3];

– зниження темпів зростання ВВП;

– дефіцитний платіжний баланс, велика залежність від імпорту капіталу, високих технологій, нафти і газу;

– великий розмір зовнішнього боргу країни, що веде його до ризику невиплати;

– скорочення депозитної маси;

– зниження ліквідності, погіршення портфеля й активів банківської системи;

– зниження обсягів кредитування економіки;

– девальвація гривні;

– скорочення надходжень і видатків бюджету [3];

– зниження довіри до банків;

– серйозні труднощі українських банків, пов'язані з поверненням зовнішніх запозичень, залучення нових інвестицій;

– нестабільність на валютному ринку, його спекулятивний характер;

– зменшення резервів НБУ, який змушений продавати валюту для задоволення ажіотажного попиту;

– неефективне функціонування ринку державних цінних паперів [1].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Демедюк Я.Ю. Фінансова криза в Україні: наслідки і шляхи подолання / Я. Ю. Демедюк // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, 5-6 бер. 2009 р. / МОНУ, МФУ, БДФА, Молдовська екон. академія, Лозька політехніка. – Чернівці, 2009. – с. 54-57.
2. Ключевая роль фактора внешней иподдержки при присвоении регтингов частным банкам их разных стран мира // http://www.standardandpoors.ru/
3. Прядко, В.В. Наслідки світової економічної кризи для економіки України / В.В. Прядко // Науковий вісник БДФА: Технодрук, 2009. – Вип.2. – С. 8 – 11.
4. Фінансова криза: причини, наслідки, шляхи подолання [Електронний ресурс] // Aktiv.com.ua : [сайт]. – Режим доступу: http://aktiv.com.ua/archives/2822 – Назва з екрану.
5. Савченко, Л. Фінансова криза – уроки для України / Л. Савченко // Цінні папери України. – 2009. – №15. – с. 11.
6. http://www.bis.org/
7. IMF Global Financial Stability Report. – 2008. – October

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Толпежніков Р.О., к.е.н., доцент ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Постановка проблеми. В сучасних умовах складної конкурентної боротьби підприємств України основним завданням для останніх стає визначення основних напрямів діяльності, які зможуть надати довгострокові переваги серед конкурентів. Однією із умов вирішення цього питання є визначення можливостей підприємства генерувати менеджментом нових ідей, йти по інноваційному шляху розвитку підприємства. У зв'язку з цим постає питання про механізм формування потенціалу інноваційного розвитку підприємства. Науковий інтерес до проблеми формування потенціалу промислового підприємства змушує звернутися до аналізу накопиченого теоретичного матеріалу, пошуку шляхів формування та розвитку потенціалу підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про значний науковий внесок у теоретичні і практичні дослідження проблем управління потенціалом, його оцінки свідчать розробки таких зарубіжних і вітчизняних вчених: Н. С. Краснокутська, В. М. Гавва, Е. А. Божко, Є. В. Попов, В. М. Авдєєнко, В. А. Котлів. І. З. Должанський, Т. А. Загорний, В. І Хомяков, І. В. Бакумов та ін.

Кожен із запропонованих цими авторами підходів до оцінки і управління потенціалом підприємства досить детально відображає зміст проблеми, яка досліджується. Разом з тим, у подальшому удосконаленні потребує процес розвитку теоретичних та методико-прикладних аспектів формування і управління потенціалу підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є розвиток теоретичних основ управління потенціалом підприємства на принципах формування та комплексної оцінки рівня потенціалу в цілому та його складових зокрема.

Коло визначень економічного потенціалу підприємства досить широке - від надзвичайно вузького його розуміння як річного обсягу виробництва продукції до таких загальні категорії, як соціально-економічна система [1,2,3,6]. Самоукін Л. І. вважає, що економічний потенціал необхідно розглядати у взаємозв'язку з властивими кожній суспільно-економічній формації виробничими відносинами, які виникають між окремими працівниками, трудовими колективами, також управлінським апаратом підприємства з приводу повного використання їх здібностей з створення матеріальних благ і послуг [1]. У вище зазначеному визначенні підкреслена досить важлива риса економічного потенціалу. Проте, економічний потенціал в однаковій мірі залежить від наявності та достатності виробничих сил, для мобілізації яких і виникають виробничі відносини. Марушко Р. В. у

© Толпежніков Р.О.., 2011